

Wisscher Fecit et excus

**NIEUWSBLAD VAN DE
ARCHEOLOGISCHE WERKGROEP
PURMEREND**

Voorwoord en diverse mededelingen

Een ieder heeft het wel gehoord en een ieder heeft er wel zijn mening over. Een groot gedeelte van het Ursulaklooster is ontdekt op de noordkant van de koemarkt. Samen met het ADC uit Amersfoort heeft de AWP deze ontdekking mogen waarnemen. Ondanks vele hindernissen hebben wij het toch mogelijk gemaakt om dit stuk belangrijke historie vast te kunnen leggen in de geschiedenisboeken. Mede dankzij de welwillendheid van onze Gemeente aan de AWP heeft de stad Purmerend nu een historische verrijking ondervonden. Voor de een was het “laat liggen die zooi”, voor de ander “wegbreken en vullen met zand”! Gelukkig zijn er nog steeds genoeg intelligente mensen over die begrijpen dat dit stuk geschiedenis van Purmerend niet zomaar vernietigd kan worden. Al met al zijn wij zeer gelukkig met deze waarneming. Jammer dat er vooraf niet met ons, het VHP en misschien enkele historici beter is gecommuniceerd. Dit had een hoop duidelijkheid kunnen scheppen en had de waarneming in betere banen geleid kunnen worden. Nu wachten wij af wat er gaat volgen. De Gemeente heeft al toegezegd dat de locatie van het klooster op de een of andere manier blijvend in beeld zal worden gebracht. Op welke manier weten wij nog niet maar dat er weer een stukje van de historie van Purmerend gered is weten wij wel.

Groetjes van Paul en Jan.

Nieuwstraat 40:

De waarneming die de AWP heeft uitgevoerd op dit terrein is hoogst waarschijnlijk het laatste wat hier aan onderzoek zal plaats vinden. Er zijn al hekken om het terrein gezet en vervolgens zijn de heimachines al geïnstalleerd. Bij navraag aan de Gemeente bleek deze nog niet op de hoogte te zijn van deze ontwikkelingen en zal verdere navraag gaan doen bij de eigenaar. Wij hebben nog geen verdere reactie ontvangen. Inmiddels hebben wij geconstateerd dat er reeds een betonnen vloer is gestort. Hieruit mogen we de conclusie trekken dat er geen onderzoek meer zal plaats vinden.

Weerwal 22:

Het pandje is inmiddels gesloopt. Door de architect zijn wij op de hoogte gebracht dat de vloer blijft bestaan waardoor er geen gevaar dreigt aan het bodemarchief. Tijdens een inspectie is gebleken dat er twee gaten in de vloer zijn gemaakt die vermoedelijk bedoeld zijn voor heipalen. Naast deze gaten lagen diverse 17^e eeuwse gele bakstenen. Aan de achterkant is wel een deel van de vloer verwijderd.

Zuidersteeg 2 :

Hierover nog steeds geen informatie.

Achterdijk 36-38 :

Hier gaat ook een archeologische begeleiding plaats vinden. Het bedrijf Hollandia gaat vermoedelijk deze werkzaamheden uitvoeren.

Parkeerterrein Kanaalstraat :

Hierover nog geen verdere informatie.

Schenking René Lust

Vrijdagmiddag 12 december 2008 kwam ik bij ons lokaal en wat schertste mijn verbazing? Sinterklaas had twee dozen met spulletjes voor ons neergezet. Wat aardig van die man! Boven op de dozen lag een geschreven briefje “groeten René Lust”. Helaas, geen sinterklaascadeautje voor mij dit jaar. Maar toch weer een welkome schenking voor de AWP.

René heeft het materiaal, wat bestaat uit glas, aardewerk en metaal, in voorgaande jaren verzameld uit de bagger afkomstig van de grachten uit Purmerend. Een grote variëteit aan voorwerpen van het ijzer van een 19e eeuwse schaats tot de bekende pijpenkop. Hieronder geven wij een indruk van het geschonken materiaal. Réne, bedankt.

Klein tinnen kannetje
18e–19e eeuw

Kraantje van een kan
18e–19e eeuw

Tinnen lepel
17e of vroeg 18e eeuw

Wijnglas
19e eeuw

Haarlemmerolie-flesje
1800-1900

Pijpenkop
Job op de mesthoop
1715-1750

Pijpenkop
De gekroonde snoek
1750-1790

Schenking Johan Vet

Op dinsdagavond 10 februari j.l. kwam Johan Vet ons bezoeken. Johan is lid van de L.W.A.O.W. Deze vereniging houdt zich bezig met de archeologie welke zich onder de waterspiegel bevindt. Op dit moment is deze vereniging nog steeds bezig met een onderzoek naar de restanten van een verdronken dorp in de nabijheid van Hoorn. Middels zijn USB-stick kon hij ons diverse foto's op onze computer laten zien van enkele resultaten die zij reeds verricht hadden. Hierbij ook vele foto's van voorwerpen die zij aantreffen bij het afzoeken van de bodem.

Bij een vooronderzoek in een bibliotheek kwamen enkele collega's van hem diverse afbeeldingen van onze stad tegen. Deze hebben ze op een cd gezet en namens Johan werd deze aan ons geschonken. Schitterende afbeeldingen van Purmerend zijn hierop te zien. Een zéér welkome aanvulling van ons archief. Namens de AWP, Johan en collega's bedankt hiervoor.

De Koemarkt in Purmerend 1727
Een van de vele prenten die we mochten ontvangen

Archeologisch onderzoek grondhopen Melkweg Purmerend op 24 augustus 2005.

Na de opgraving in Beverwijk, deze keer weer eens op onderzoek in Purmerend. De grondhopen afkomstig van de Melkweg zouden mogelijk nog meer ME materiaal kunnen bevatten. Om 14.00 uur vertrokken van de Tuinstraat op weg naar Purmerend.

Gelukkig bleef het droog hoewel de voorspellingen minder gunstig waren. Bij aankomst bleken er geen grondwerk-zaamheden meer aan de melkweg en de sloot ten oosten bezig te zijn. De grondhopen op het midden van het terrein lagen er nog, zodat er onderzoek mogelijk was. De grondhopen, waarin voorgaande onderzoeken de meeste ME scherven werden aangetroffen en de weefkam, bleken voor een gedeelte weg gegraven te zijn. Gelukkig was een gedeelte van deze grond op een naastliggende hogere hoop gedeponneerd, zodat dit ook nog kon worden onderzocht. Al gauw werd er weer interessant botmateriaal gevonden van varken en rund en enkele fraaie scherven van vroeg steengoed, kogelpot, roodbak en siegburg. (zie foto).

Als extra interessante vondst zijn er 2 houten delen van een kommetje gevonden. Ook een groot en dik stuk hout met geproduceerd gat in het midden. Dit stuk hout is alleen gefotografeerd, omdat het te groot was om mee te nemen. Na het troffelen van deze hoop is ook de grond, die gedeponneerd was op de grote naastliggende hoop onderzocht.

Uit deze grond is de meest interessante houtvondst aangetroffen.(zie foto). Gezien de vorm bestaat de mogelijkheid, dat het zou kunnen gaan om een houten kaarsenhouders. De diameter van de bodem is 10 cm en van het gat 3 cm. De hoogte is ook 3 cm.

Gerard Graas

Het uittroffelen van de grondhoop

De ME scherven uit de grondhopen

De houtvondst uit de middeleeuwen

Middeleeuws materiaal uit grondhoop Melkweg Purmerend, (AWN nr.170607.)

Door een ritje op de motor kwam ik in de buurt van Purmerend, in de buurt van het terrein waar volop gebouwd wordt. Op dit terrein ligt nog een gedeelte van de oude middeleeuwse dijk waar een weg over heeft gelopen de z.g. melkweg. Enkele jaren geleden is hier een onderzoek geweest, waarbij veel ME materiaal is gevonden.

Om eens te kijken of er nog iets te zien was aan zwarte grond, bleek dit zeer gering te zijn. Slechts een hoopje grond langs de oude sloot van de voormalige melkweg was er nog over. In dit hoopje grond vond ik toch nog een randfragmentje van een klein kogelpotje en een fragmentje van een ivoren kam. (zie afb.) Dit zullen vermoedelijk wel de laatste vondsten uit dit gebied zijn, gezien de vergevorderde bouwactiviteiten.

Gerard Graas

Fragment van de rand van een kogelpot en een benen kam.

Een klein hoopje aarde in Weidevenne

Vondsten in de Wijdewormer, “duizend bommen en granaten”

Eind vorig jaar kreeg de AWP bezoek van Familie de Dood uit de Wijde Wormer. Mevrouw de Dood had op het weiland achter hun boerderij een kruik en enkele grote kogels gevonden. Zij was benieuwd naar de ouderdom van de kruik en zodoende dat zij ons benaderde.

Voor het dichtgooien van de greppels tussen de percelen weiland is een laag stortgrond uit Amsterdam gebruikt. Hier had zij de kruik en enkele kanonskogels aangetroffen. De steengoed kruik, welke in de 18^e eeuw is vervaardigd in het Duitse Westerwald gebied, was nagenoeg een puntgaaf model. De kanonskogels, welke voor een deel uit granaten bestonden, kunnen in dezelfde periode geplaatst worden.

Daar wij in het bezit zijn van een metaaldetector leek het Paul en Jan wel aardig om hier eens met de detector over de stortgrond te lopen om te zien of er nog meerdere kogels aanwezig waren. Na toestemming te hebben verkregen besloten zij dit op een doordeweekse dag te doen.

Na een kort gesprek met de familie de Dood gingen de detectors al zwaaiend over de aangebrachte laag aarde. Het één na het andere signaal kregen zij door. En ja, de signalen waren afkomstig van kanonskogels. Niet één, maar tientallen kogels werden aangetroffen. Van kleine tot grote kanonskogels en van kleine tot grote granaten.

Een deel van de opgepiepte metalen voorwerpen.

Heel erg verwonderlijk dat hier zoveel kogels zijn aangetroffen. Hierom heeft Jan contact gezocht met de archeoloog van Amsterdam en deze wist te vertellen dat de grond waar de kogels in zaten vermoedelijk uit het water het IJ, in Amsterdam, komen waar driftig gebaggerd is. Het zal dan ook een lading zijn geweest van een 18^e eeuwse schip die overboord is gegaan.

Na dit te weten is Jan nog een dagje teruggeweest naar de locatie waar hij nogmaals met de detector aan de slag is gegaan. Hier vernam hij dat er inmiddels nog enkele andere zoekers zijn langsgeweest welke ook al diverse kanonskogels hadden aangetroffen. In ieder geval werd de grond aardig geschoond voor de boer.

Na ook deze keer weer enkele kanonskogels te hebben aangetroffen werden ook alle andere zaken meegenomen. Zoals grote stukken ijzer en lood. Thuis gekomen heeft Jan de vondsten een goed nagekeken en schoon gemaakt. Het grote stuk lood bleek een dubbelgevouwen tinnen bord te zijn. Op de achterzijde waren de initialen ingekrast, P I S of P L S, van de vroegere eigenaar. Wat een leuke vondst zeg! Helaas erg beschadigd maar misschien gaat hij deze nog laten restaureren.

De tweede vondst betreft een tinnen lepel, geheel verbogen, maar ook deze zal in de 18^e eeuw thuis horen. Een andere opmerkelijke vondst betreft een ijzeren hangslot.

Al met al een stukje Amsterdamse historie op een wijdwormerweiland. De initialen achter op het tinnen bord zijn nog doorgegeven aan Gerard Graas van de AWN. Vanwege de contacten die hij heeft met de Amsterdamse archeologen kan dit misschien nog verder uitgezocht worden.

Koemarkt op de schop (I) (P.J. de Groot-20 februari 2009)

Januari 2009 is gestart met het omploegen van de Koemarkt. Het nieuwe ontwerp, democratisch gekozen door de “Purmerendse” inwoners, zal dit jaar nog hier zijn gestalte krijgen. De trouwe hekken welke jarenlang dienst hebben gedaan voor het vastmaken van het vee zijn inmiddels verwijderd. Het verwijderen en/of verplaatsen van de bomen is in volle gang en hier en daar worden er in de bodem wat diepere en grotere putten aangelegd. Hetzij voor toekomstige installaties of voor de aanleg van rioleringen, stroomvoorzieningen etc.

De kop van de koemarkt

Het ADC is door de Gemeente Purmerend in het leven geroepen om de graafwerkzaamheden archeologisch te begeleiden. Zeker als de bomen verwijderd en verplaatst worden zal er dieper de grond worden ingegaan waarbij een archeologisch oog noodzakelijk is. De AWP zou hierover nog worden ingelicht door het ADC, echter wij mochten al geruime tijd niets van hen vernemen. Enigszins benieuwd wat de reden hiervan was ben ik zelf eens polshoogte gaan nemen. Langs de hekken lopende zag ik twee auto's staan van het ADC. Een van de kleine busjes had zijn achterdeuren openstaan en in de achterbak kon ik hier een druk bellende archeologe in herkennen. Het was Annelies van Benthem, welke ook bij de opgraving in de Westerstraat in 2004 aanwezig was. Na een kort gesprek met haar vertelde zij me dat er tot nu toe nog niets is gebeurd. Er wordt maar gegraven tot zo'n 75 cm. diepte vanaf het maaiveld en alleen bij het verwijderen van de bomen wordt er dieper gegraven. Hierbij werden slechts sporadisch enkele 17^e eeuwse scherven aangetroffen. Zij verzekerde mij dat als er meer reden was voor een nader onderzoek dat ik gebeld zou worden. Zeker zou zij opletten bij de graafwerkzaamheden aan de kop van de koemarkt. In de kronieken werd er al aangegeven dat juist hier botmateriaal is aangetroffen wat zou kunnen wijzen op de aanwezigheid van het kerkhof van het gewezen Ursulaklooster.

Woensdag 18 februari ben ik gebeld door Annelies van Benthem, van het ADC. Er is een grote stenen fundering aangetroffen welke niet te plaatsen is op de oude tekeningen. Of ik deze nog wilde zien want binnen 1 1/2 uur werd er een boom op geplaatst. Ik ben direkt om 14.00 uur naar de koemarkt gegaan. Daar aangekomen kon ik nog even een foto maken en de situatie waarnemen. De grote stenen fundering lag 10 meter vanaf en evenwijdig aan de huidige bebouwing.

De muur is door het ADC waargenomen vanaf de ABN bank tot ongeveer café Bubbles. Hoewel er werd gezegd dat er hooguit een paar lagen stenen van de fundering zouden worden weggehaald is voor het plaatsen van de boom de fundering hier geheel verwijderd.

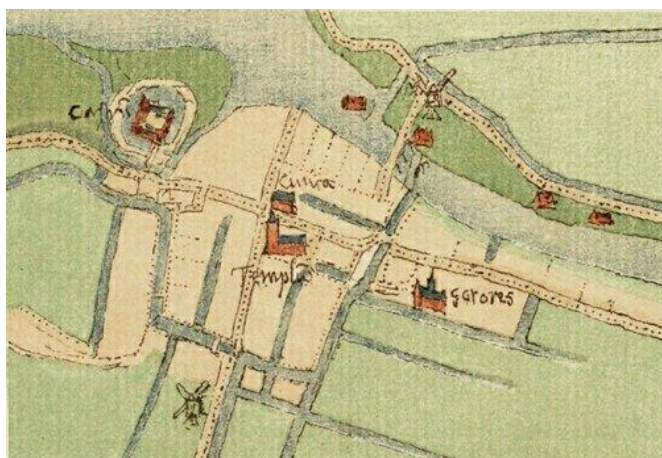

Fundering van het Ursula Klooster

Een spaarboog in de fundering

De grote bakstenen hebben een maat van 21,5 x 10,5 x 5 cm. Bij het onderzoek in het jaar 1998 op de locatie van het slot Purmersteyn zijn enkele bakstenen van de fundering verzameld. De baksteenmaten van de fundering van het slot zijn 22,5 x 10,5 x 5 cm. Het slot is gebouwd vanaf 1410 tot en met 1413. Het steenformaat van de aangetroffen fundering is praktisch hetzelfde als die van het kasteel. Ook het baksel is soortgelijks. De fundering op de koemarkt kan dan ook rond deze periode geplaatst worden. De breedte van de muur is 60 cm. Het bestaat uit rode en oranje/gele-achtige bakstenen. In de muur zijn regelmatig spaarbogen aangebracht. Dit geheel wijst toch op een groot bouwwerk die op deze locatie heeft gestaan. Op oude tekeningen wordt hier alleen het Ursula klooster aangegeven. En met de wetenschap dat na 1600 er niet meer mocht worden gebouwd op de koemarkt blijft er maar een ding over. “Het Ursula Klooster”. Voor graafwerkzaamheden in de toekomst zal hier dus een hoge prioriteit aan moeten worden gesteld.

Hier wordt het klooster (sorores) nog wel aangegeven
(Van Deventer 1560)

Bij een nadere bestudering van deze brede fundering kan het niet anders of deze moet van het Ursulaklooster zijn. Op de kaart van Van Deventer uit 1560 staat het klooster wel aangegeven maar de locatie is erg moeilijk te bepalen vanaf deze kaart. Ik had er trouwens niet echt op gerekend dat, na de verwoesting door Sonoy in 1573 wegens de reformatie, er nog sporen aanwezig zouden zijn van het klooster. Ook de locatie waar deze grote fundering is aangetroffen was niet geheel verwacht. Het klooster heeft volgens Verhoofstad aan de Nieuwe Koestraat gestaan. Het stuk tussen de Koestraat en de Kalversteeg kan dit geweest zijn. De koemarkt, zoals wij die nu kennen, is een stuk kleiner geweest vanwege het complex dat dit klooster omvatte welke hier aan de kop van de koemarkt heeft gestaan.

Helaas kon er niet worden ingegrepen om een verder onderzoek uit te voeren. Het plein moet zo snel mogelijk af en de aannemer wil geen oponthoud. Er was geen ruimte meer voor ons om na te denken of te overleggen. Hup, fundering weg, boom erin. Klaar! Zand erover! Toch was hier een grote mogelijkheid geweest om het kloostercomplex te onderzoeken. Een geschiedkundige verrijking voor de stad Purmerend! Vele vragen konden misschien worden beantwoord voor vele historici. In ieder geval weten we nu ongeveer waar het klooster heeft gestaan. Met de wetenschap dat hier in de bodem nog meerdere restanten van het klooster aanwezig moeten zijn is voor de toekomst een belangrijke boodschap weggelegd.

Diederick van Sonoy (1529-1597), luitenant van de Prins in het Noorderkwartier, trok in 1572 met zijn Geuzenvendels de stad Purmerend binnen en vernielde alles wat aan het

Koemarkt op de schop (II) (Paul de Groot-14 april 2009)

Naar aanleiding van het voorafgaand artikel dacht ik dat het hele gebeuren op de Koemarkt het laatste was wat ik hier ooit op archeologisch gebied nog zou meemaken. De kans om hier persoonlijk ooit nog op ontdekkingstocht te mogen gaan tussen de zeshonderd jaar oude funderingen van het Ursulinen Klooster leek mij vrijwel nihil. Ik had in ieder geval nog het genoegen gehad om een deel van de oude fundering met haar spaarbogen persoonlijk te mogen aanschouwen. Het A.D.C. heeft vanaf het begin het hele traject begeleid en met hun tekeningen, foto's en constateringingen moeten wij het dan ook maar voorlopig mee doen. De vraag van wanneer zich ooit nog opnieuw de mogelijkheid voor zou doen voor de AWP het Klooster te kunnen onderzoeken was eigenlijk te verwaarlozen.

Wat mij toch wel enigszins heeft teleurgesteld is dat wij in deze beginfase geheel niet zijn benaderd door het A.D.C. Al was het maar om hen een paar extra ogen te geven tijdens de archeologische begeleiding tijdens de vele graafwerkzaamheden op het plein. Ook met de detector had onze vereniging hier haar diensten kunnen vertegenwoordigen. Ik had eigenlijk liever gezien dat de Gemeente Purmerend de AWP, VHP en diverse historici meer bij de voorbereidingen had betrokken. Ik denk dat als dit had gebeurd er vele ergernissen voorkomen hadden kunnen worden.

Nu zijn er tijdens het planten van de bomen grote delen verwoest van de oude Kloostermuur aan de warme kant van het plein. De tekeningen die door het ADC zijn vervaardigd en het relaas van de archeologe, Annelies van Benthem, lieten ons zien dat waar de bomen geplant waren er grote delen reeds verwijderd zijn. Toen ik zelf de plaatsing van een boom meemaakte bemerkte ik al dat het plaatsen zich niet beperkte tot het verwijderen van een paar bakstenen van de fundering tot de benodigde diepte. Tot mijn grote schrik werd de gehele stenen fundering verwijderd en werd de boom exact tussen de resterende funderingen geplaatst. Volgens mij niet geheel volgens afspraak. Ik vraag mij direct af dat als de bomen gaan groeien wat de wortels van deze bomen voor verdere schade gaan aanrichten aan deze fundering.

Vele vragen zijn hierna aan mij gesteld. Jan van Waard in paniek, met hem de VHP, vele historici en geïnteresseerden. Als Jan boos wordt gaat er wat gebeuren. En zo blijkt het maar! Krantenberichten, interviews, RACM en telefoontjes naar de Gemeente Purmerend hebben er toe geleid dat de AWP en de VHP werden uitgenodigd voor een gesprek met de wethouders Krieger en Engels. Hierbij heb ik, samen met Jan van Waard namens de AWP, Jan Dekkers namens de VHP, onze grieven geuit. De vraag waarom wij niet in het bestek worden genoemd als meewerkende partij, (volgens de archeologe), werd door de heer Engels te niet gedaan door het nogmaals bestuderen van het bestek. Wij worden hierin volgens de heer Engels wel degelijk aanbevolen door de Gemeente Purmerend. Mijn vraag waarom wij de kans niet aangrijpen en de mogelijkheid gebruiken om de funderingen iets beter te bestuderen werd uiteindelijk toch door de wethouders gehonoreerd. Tijdens de bespreking is er besloten door de heren Krieger en Engels extra tijd toe te voegen aan de waarneming voor het aanleggen van een proefsleuf. Hierbij kon hopelijk een omvang worden bepaald van het klooster. In ieder geval, wij kregen de mogelijkheid om een betere indruk te krijgen van het kloostercomplex.

Daar het ADC geen graafmachine op tijd kon regelen werden de werkzaamheden pas op dinsdag 17 maart gestart. Dit hield in dat we alleen deze dag nog konden gebruiken voor de waarneming. De AWP was in ieder geval goed vertegenwoordigd met Ivo Duppen, Paul de Groot, Erik Machiels, Jan Mul en Jan van Waard. Dit alles weer onder leiding van de archeologe Annelies van Benthem en haar collega Arthur. De werkzaamheden moesten wel erg vroeg beginnen, om 7.00 uur namelijk.

De eerste happen met de graafmachine tussen de pas geplaatste bomen brachten al vlug de bewuste stenen muur aan het licht. Bij het verdiepen hoopten wij ook hier snel de contouren waar te kunnen nemen van een al eerder waargenomen spaarboog bij een verder gelegen stuk muur. Echter op deze locatie was er geen sprake van een spaarboog maar van de restanten van een soort “keldertje” met een dubbel vloertje van bakstenen. Het kleine rechthoekige geheel was tegen de naar buiten toe schuin omgevallen buitenmuur geplaatst.

Het aangetroffen keldertje

Het bouwsel was enorm slecht gefundeerd. De bakstenen lagen bijna koud op de klei met alleen een soort fundament van kleine stammetjes en zand. Niet zo verwonderlijk dat het geheel al bijna instortte toen het vrijgegraven werd.

De naar buiten omgevallen muur met het “keldertje” eraan.

Hierna werd een proefsleuf aangelegd vanaf de warme naar de koude kant van de koemarkt. Ook hier werd al snel een brede stenen muur aangetroffen met hierachter nog een smallere muur. Het werd nu wel erg interessant, hopelijk kunnen de plattegrondtekeningen straks meer duidelijkheid geven van het geheel.

De twee muren vanaf de kop van de koemarkt gezien

De muren vanaf de warme kant van de koemarkt gezien

Bij het verder graven van de sleuf werden er geen muren meer aangetroffen, slechts een enkel smal paaltje. Tijdens het verwijderen van de grond werd in de stortgrond naarstig gezocht met de metaaldetector door Erik. Veel metaal werd er helaas niet aangetroffen. Er werd een Oord van holland gevonden uit een periode van 1574-1579, een 16^e eeuwse vingerhoed, een knoopje en enkele fragmenten lood. De fragmenten lood bleken naderhand nog een gotische tekst te bevatten. Misschien kan dit de onderkant van een drinkbekertje zijn geweest. Alle metalen voorwerpen verkeren helaas in een erbarmelijke staat zoals de vingerhoed al laat zien.

Vingerhoed

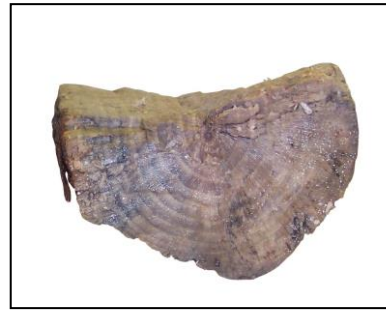

Rand onderkant bekertje?

Om te zien hoe diep de smallere muur ingegraven was werd besloten deze vrij te graven tot de, vermoedelijk, houten fundering. Op ongeveer 1,5 meter diepte werd toch een houten fundering zichtbaar. De fundering van deze muur bestaat uit een gehalveerd berkenstammetje. Vermoedelijk hebben twee naast elkaar gelegen stammetjes, met de ronding naar beneden, dienst gedaan als de fundering waarop de bakstenen zijn gemetseld. Tussen de stammen zat als opvulsel, brokkelig, een soort cementachtige specie. Hoe er verder was gefundeerd of dat er nog palen hieronder waren geslagen is helaas niet bekeken.

De muren vanaf de koude kant van de koemarkt gezien
De rode pijl geeft de houten fundering aan

Het boomstammetje van onder de stenen fundering
(foto van boven gezien)

Uit het meegenomen stuk hout is een fragment nagel/spijker verwijderd wat impliceert dat er delen verbonden waren of dat deze aan een derde stuk hout bevestigd zat.

Om 15.00 uur werden wij onderbroken door de Gemeente welke er ons op attendeerde dat er nogmaals een bespreking werd gehouden waarbij onze aanwezigheid op prijs zou worden gesteld. De bespreking vond plaats in een ruimte boven een café op de koemarkt waar de heer Kessler, de projectleider van de herinrichting van de koemarkt, zijn kantoor had gevestigd. In deze bespreking, waar ook de wethouders bij aanwezig waren, werd ons meegedeeld dat de waarneming nog een dag extra mocht duren. Uiteraard kon dit onze goedkeuring wegdragen en werden de plannen voor de volgende dag al gemaakt.

Woensdag 18 maart starten de werkzaamheden weer om 7.00 uur s'morgens onder leiding van Annelies met een nieuwe collega, Willem. We concentreerden ons allereerst op het keldertje en hierna op hoe diep de buitenmuur was ingegraven. Besloten werd om aan de rechterzijde van het keldertje de stenen af te breken en hier te gaan verdiepen. Dit om mogelijkwerwijs scherfmateriaal te kunnen verzamelen die een eventuele datering van het geheel konden prijsgeven. Tijdens het verdiepen werden al snel enkele scherven aardewerk aangetroffen. Ook een fragment van een steengoed kan werd hier gevonden.

Fragment van een steengoed kan in situ.

Het fragment in gereinigde staat.

Er werden meerdere aardewerk scherven aangetroffen maar ook enkele van steengoed. Ook een schitterend fragment van een steengoed kan uit vermoedelijk Langerwehe. Deze mag gedateerd worden tussen 1400 en 1450. Ook nog de onderkant van een 15^e eeuwse bekertje uit Siegburg en een dakleitje met spijkergaten erin werden gevonden.

Fragment kan uit Langerwehe

Onderkant van een steengoed trechterbekertje

Dakleitje

De buitenmuur werd verdiept tot aan de houten fundering. Op de diepte van de houten fundering was goed te zien dat voor het aanbrengen van de funderingen destijds er eerst héél schoon zand werd aangebracht.

Inmiddels werd de sleuf verlengd waar de twee muren zich bevonden. Er moest door de graafmachine eerst een dikke laag verharde grond worden verwijderd. Hoe meer er naar de richting van de Doelen werd gegraven hoe dikker deze cementachtige laag werd tot er niet meer door te komen was met deze graafmachine. Tot hier zou de waarneming zich gaan beperken.

De twee muren

Poer met de verzakte stenen muren.

Bij het schoontroffelen van de muren werden al snel enkele poeren en een dwarsmuurtje tussen de twee muren aangetroffen. Nogmaals was bij een van de poeren goed te zien hoe slecht er gefundeerd was. De muren tussen de poeren waren al geheel verzakt mede door de venige ondergrond.

Dwarsmuurtje

Op vrijdag 3 april kreeg ik een mailtje van Annelies van Benthem. Er was weer gelegenheid om de waarneming te vervolgen. Daar waar wij geëindigd waren vanwege de te harde en dikke ondergrond bleek deze door een grotere graafmachine verwijderd te zijn. Er moesten nogmaals werkzaamheden plaats vinden waarbij de funderingen hieronder bedreigd werden. Helaas voor ons was het weer erg kort dag. Er moest al op dinsdag 7 april gestart worden met de waarneming. Erg veel tijd had ik niet meer om vrijwilligers te regelen.

Dinsdag 7 april startte de vervolgende waarneming, wéér om 7.00 uur. Alleen dit keer waren Annelies, haar collega Willem en ik aanwezig. De grotere graafmachine had behoorlijk wat werk verricht. Onze graafmachine, met machinist Ton, kon nu vrij snel de muren blootleggen en al snel werd duidelijk dat de twee muren werden onderbroken door een dwarsmuur.

Dwarsmuur op de twee muren.

De dwarsmuur vanaf de Doelenkant.

De dwarsmuur maakte deel uit van, zoals het bij mij overkwam, een ander of tussen geplaatst gedeelte of ruimte.(misschien het kapelletje) Gezien dat de muur voor de dwarsmuur vrij netjes afgekapt was zal dit gedeelte hier later gebouwd zijn. Ook hier waren de muren weer erg slecht gefundeerd. De dag werd verder gebruikt om zo veel mogelijk muren vrij te leggen.

De dwarsmuur vanaf de zijkant gezien

Diverse muren en poeren na de dwarsmuur

Dinsdagavond, op de clubavond van de AWP vertelde ik in geuren en kleuren mijn ervaringen van deze dag. Enkelen wilden, na dit aangehoord te hebben, toch proberen om mee te helpen de volgende dag.

Woensdag 8 april werd de waarneming vervolgd. Annelies had weer een nieuwe collega, Niels. Ik werd versterkt namens de AWP door Kees van Haver, Jan van Waard en als fotograaf Jan Dekkers. Vervolgens werden nu alle muren zo goed als mogelijk vrijgegraven. Er werden nog meer muurresten, funderingen en poeren aangetroffen. De muren moesten worden schoongetroffeld en geborsteld voor de foto. Hierna werd er verdiept langs diverse funderingen en poeren om te kijken op welke diepte zij gefundeerd waren. Kees was, ondanks de regen, zeer fanatiek bezig en had in de kortste tijd al een poer vrijgegraven.

Overzichtsfoto van het laatste vlak

De vrijgegraven poer

De volgende poer

Kees was niet meer te stoppen en de tweede poer werd al vrijgelegd. Deze poer stond in het midden van het vlak en al vlug werd van het diepst gelegen gedeelte van de poer het schone zand naar boven geschept.

Nou had ik zelf de taak op me genomen om met de detector alles na te zoeken. Helaas werden er geen bijzonderwaardige voorwerpen aangetroffen tot dat ik over de pas uitgegraven zandhoopjes van Kees zijn tweede uitgegraven poer ging. Een vrij licht signaal verraadde de aanwezigheid van een metalen voorwerp. Direkt met het eerste hapje zand in mijn hand over de schotel werd het voorwerp al door de detector weergegeven. Bij het verwijderen van het zand kwam het kleinood tevoorschijn. Het betrof hier een kleine insigne van zo'n 2,5 cm. Na het met wat water schoongespoeld te hebben werd een bloemetje zichtbaar in het midden van de broche. Een soortgelijke lood-tinnen insigne in het boek van H.J.E. van Beuningen, Heilig en Profaan II, wordt gedateerd in een periode van 1375-1425. De draagspeld is bij dit insigne afgebroken evenals twee van de drie rechthoekige uitsteeksels waarop vermoedelijk een buste staat.

Voorzijde en achterzijde van het insigne

Het is heel goed mogelijk dat dit insigne als een soort bouwoffer heeft gediend bij het plaatsen van de poer. Het bouwwerk zou dan ook in deze periode geplaatst kunnen worden.

Wetsteen (slijpsteen)

Mesheft van hoorn met ijzeren lemme

Weefloodje

Het was ondanks érg veel hindernissen een zeer interessante en vooral historisch verrijkende waarneming voor Purmerend. De AWP is de Gemeente dankbaar dat zij deze toch de gelegenheid heeft gegeven voor een wat ruimere waarneming aan het Ursula klooster. De herontdekking van de locatie van het klooster door de AWP en het ADC legt een goede basis voor de toekomst. In deze toekomst kunnen alle gegevens bij een archeologisch onderzoek gebruikt worden en kan hopelijk de omvang van het hele kloostercomplex in kaart worden gebracht.

Verhaal van Jan Dekkers

Naar aanleiding van de protestbrief die de Vereniging Historisch Purmerend samen met de Archeologische Werkgroep Purmerend heeft bezorgd op het stadhuis, werden wij daags daarna al uitgenodigd voor een gesprek. Daarbij waren de wethouders Engels en Krieger, een vertegenwoordiger van de aannemer, verder Jan van Waard en Paul de Groot van de AWP en mijn persoon voor de VHP aanwezig. Jan van Waard en Paul de Groot waren als archeoloog goed in staat om hun wensen kenbaar te maken en ik had dat al duidelijk in de brief gedaan waarna de aannemer te kennen gaf geen bezwaar te maken tegen een onderzoek, zolang het de werkzaamheden maar niet zou vertragen. Grote afwezigen bij dit gesprek waren de beroepsarcheologen van het ADC (Archeologisch Diensten Centrum), die door de Gemeente waren ingehuurd om als gecertificeerd bedrijf de werkzaamheden op de koemarkt te begeleiden. Zij hadden de taak om bij belangrijke vondsten melding te maken bij het gemeentebestuur hetgeen zij dus niet gedaan hebben. Ook was tijdens dit gesprek onze stadshistoricus niet aanwezig.

Er bleken redenen genoeg te zijn aangedragen voor het gemeentebestuur om een extra dag te laten graven. Op dinsdag 17 maart was het zover en bij elke greep van de graafmachine was het raak. Steeds weer nieuwe fundaties kwamen aan het licht. Fundaties van hele dikke maar ook van dunnere muren en poeren waar pilaren op gestaan kunnen hebben. Mede hierdoor werd er een nieuw overleg gehouden met hierbij het ADC en de AWP. Besloten werd om op woensdag 18 maart nogmaals de waarneming te vervolgen.

Na al deze commotie heeft ook de Gemeenteraad van zich laten horen. Er werd een motie ingediend en aangenomen. Dit deed besluiten dat er op 8, 9 en 10 april nogmaals mocht worden gegraven. Opnieuw werden er tijdens deze graafwerkzaamheden zware fundaties aangetroffen met veel zijmuren. Ook diverse aardewerkdelen kwamen naar boven. Tevens een randfragment van een tinnen bekertje waarop nog enige tekst voorkomt. Na schoonmaak en bestudering is hierover nog meer te vertellen.

Zo ligt er nog veel verborgen en is veel niet gevonden maar er is ook vernield en verwijderd! Dit is niet alleen nu maar ook eerder gebeurd. Door de eeuwen heen is op de Koemarkt regelmatig gegraven voor waterleidingen, elektrakabels, gasleidingen enzovoorts. Telkens moet men deze fundaties zijn tegengekomen en is hier en daar verwijderd of zijn er gaten in gemaakt. Er is nooit iets over gezegd en niemand heeft ooit enig verband gelegd met het Klooster wat hier gestaan heeft. Helaas weer een teken dat het historisch besef in Purmerend op een laag niveau staat.

Het Klooster (Jan Dekkers)

Omstreeks 1380 begint het kloosterleven in Purmerend. Priester Claes Bartoutszoon richt in een huis, aan de Nieuwe Koestraat, een geestelijke stichting op.(waarschijnlijk de huidige Bakkersteeg of daar dichtbij) In 1392 draagt hij het bestuur over aan vijf priesters. Twee jaar daarna volgt een schenking van een huis met akker en erve, eveneens aan de Koestraat (Let wel, dit is niet de huidige Koestraat!) In 1399 werden de bewoonsters “zusters penitenten van de Sint Franciscus orde” genoemd en mochten een kapel bouwen. Twee jaar later mocht het klooster worden voltooid met een ommuring. Dit werd toegestaan volgens een Pauselijke Bul van Bonifacius IX, gedateerd 19 januari 1401. Ook kregen de zusters het recht om een eigen kerkhof te hebben waarop niet alleen zij, maar allen die op de grond van het Klooster waren overleden begraven mochten worden.

Volgens de kroniekschrijver Verhoofstad hadden de zusters een eigen zegel welke nu in de archieven van het Bisdom Haarlem wordt bewaard. Het is een langwerpig ovaal zegel met de

afbeelding van Franciscus van Assisië, gekleed in een pij en een aureool om het hoofd. Daarboven staat een baldekijn. Op de rand staat in een Latijnse tekst “zegel van de zusters van de orde van boetvaardigheid van de gelukzalige Franciscus te Purmerend”.

In het begin van de 16^e eeuw wordt de kerk aanzienlijk uitgebreid en voor een groot deel vernieuwd. De vernieuwde kerk wordt ingewijd op de feestdag van Sint Viktor. Met de inwijding worden Ursula en Maria als beschermheiligen aangesteld. Deze feestdag van Sint Viktor is op 10 oktober. De jaarlijkse gedenkdag werd echter gehouden op de zondag ná 10 oktober. Onze oktoberkermis van weleer en later ook de jaarmarkten zijn ook gehouden in de week na Sint Viktor. Zie hier de oorsprong van de oktoberkermis.

Sint Ursula was de dochter van een Britse koning welke omstreeks het jaar 450 leefde. Een heidense prins vroeg om haar hand en zij stemde daarin toe. Echter had zij als voorwaarde dat de prins zich bekeerde tot het Christendom en dat zij een pelgrimstocht naar Rome mocht maken. Aldus geschiedde en met een aantal gezellinnen vertrok zij naar Rome. Op haar terugtocht zakten ze vanuit Basel de Rijn af en kwamen in Keulen terecht. Hier werden zij overvallen door de Hunnen en vanwege hun kuisheid door hen vermoord. Alleen Cunera ontkwam en wist Rhenen te bereiken. Ter ere van hun leidster Ursula werd in Keulen een gedachteniskerk gebouwd. Een inscriptie uit die kerk bevindt zich thans nog in de huidige Sint Ursulakerk te Keulen.

De levenswijze van Ursula werd een voorbeeld voor veel vrouwen die in een kloostergemeenschap wilden leven. De Franciscanen, die het Klooster in Purmerend bewoonden, stelden de Heilige Ursula als hun voorbeeld en werden daarom Ursulen, of zoals men nu nog zegt Ursulinen, genoemd.

Rond 1515 had het Klooster zijn grootste omvang en woonden er vierenvestig nonnen. In 1518 blijkt er echter namens de graaf van Egmond een beperking te zijn opgelegd om de bezittingen van het Klooster in te dammen. Door tal van legaten en erfenissen was het Klooster erg rijk geworden. Binnen de Banne Purmerend mocht er hierna dan ook geen grond meer worden geaccepteerd. Zo bezat het Klooster al diverse percelen land in de Banne Purmerend zoals, de huidige Bloemenbuurt en omgeving treinstation, de huidige Weidevenne en het rietland in de Banne Purmerend, de huidige Overwhere of voorheen de Overwheerse polder. Buiten Purmerend hadden zij bezit in de Koog, in Koedijk, Akersloot, Kwadijk en in de omgeving van Alkmaar.

In 1519 was de grote stadsbrand van Purmerend. Hierbij viel driekwart van de stad inclusief de kerk op de Kaasmarkt door de vlammen ten prooi. Er wordt niets over het Klooster vermeld en mogen we dus aannemen dat het voor de brand gespaard is gebleven. Na deze enorme brand kwam vanaf de graaf van Egmond de bepaling dat alleen van steen mocht worden gebouwd en hard gedekt. Dat betekende dat geen houten huizen meer mochten worden gebouwd en dat de daken moeten zijn gedekt met dakpannen en niet met riet. Toch wordt in 1538 door graaf Karel van Egmond, bij een bezoek aan het Klooster, schriftelijk toestemming verleend om de met riet gedekte hooiberg te mogen handhaven.

Het jaar 1569. De eerste tekenen van de beeldenstorm worden ook in Purmerend zichtbaar. Men vergrijpt zich aan het Sint Nicolaasbeeldje dat de voorgevel van het Gasthuis sierde in de Peperstraat. Vier jaar daarna breekt de hel los in Purmerend. De Nicolaaskerk op de huidige Kaasmarkt gaat met zijn toenmalige pastoor Bernardi over naar de Reformatie en het kerkgebouw wordt van alle Roomse sier ontdaan. Een getrouwe Katholiek ontfermde zich over het beeld van Sint Nicolaas en vluchtte ermee naar boven waar hij op de torentrans terechtkwam. Daar werd hij gepakt en met beeld en al naar beneden gesmeten. (kroniekschrijver Louwen) Ook het

Ursulaklooster viel ten prooi aan de roversbenden van Sonoy. De zevenendertig nonnen werden verjaagd waarna de gebouwen werden geplunderd en verwoest. De kroniekschrijver Van Santwijk noemt hierbij ook de vernietiging van het Klooster Wateringen. Dit Klooster zou omstreeks 1420 zijn gesticht als een begijnhof met de naam Bethleem. Deze gebouwen stonden vanaf 1573 nu leeg en kreeg in 1638 een nieuwe bestemming als burgerweeshuis. Dit weeshuis is in 1789 afgebroken om plaats te maken voor het huidige weeshuis aan de Willem Eggertstraat.

In een resolutie van het stadsbestuur uit 1603 werd bepaald dat er niet meer op de Cloosterwerff mocht worden gebouwd om ruimte te creëren voor de beestenmarkt. Dit houdt in dat er reeds een deel was bebouwd. Waarschijnlijk zullen dit de percelen 2 tot en met 14 zijn welke aan de achterzijde grenzen aan de Bakkersteeg. Toen twintig jaar geleden op de Koemarkt nummer 12 de vloer was verwijderd heeft men zware fundaties aangetroffen. Hoogst vermoedelijk zullen deze ook bij het Kloostercomplex hebben behoord.

Als we de locatie van het Klooster willen bepalen kunnen we op een oude stadskaat van 1566, gemaakt door Jacob van Deventer, het volgende zien. Als we vanaf de Kaasmarkt oostwaarts de Breedstraat volgen komen we bij de kreupele brug die over de toenmalige gracht de Kolk en de Weeshuisburgwal gaat. Hierna volgt de Dubbele Buurt waarna het tweede pad naar rechts vermoedelijk de Bakkersteeg is, toen denklijk de Nieuwe Koestraat geheten. En hier staan we dan voor het Klooster. Wanneer we de Dubbele Buurt blijven volgen komen we "Op den Dijck". Zo heette de onevenkant van de Koemarkt destijds. In tegenstelling tot de achterzijde van deze huizen welke "Achter den Dijck" genoemd werd en thans de Achterdijk. Wanneer we de weg vervolgen op de Koemarkt langs de huizen van "Op den Dijck" tot even voorbij de Stamsteeg op de hoogte van nummer 19, zijn we bij het einde van het Klooster aanbeland, zoals Verhoofstad aangeeft in zijn kroniek. Wanneer we naar de overzijde kijken ("donkere kant") heeft hier vermoedelijk onder de bebouwing een gracht gelopen. Op de hoogte vanaf de sigarenwinkel op nummer 14 heeft vermoedelijk de ommuring gestaan van het complex. Voor het eerste huis op nummer 16, voorheen logement "De Leggende Os" zijn volgens de kroniekschrijver Louwen op drie spa diepte diverse knekels en doodsbeenderen aangetroffen welke kunnen aanduiden dat hier het kloosterkerkhof zou hebben gelegen.

Nu, met de waarnemingen van maart en april 2009, is het in ieder geval zeker dat met de aangetroffen funderingen de plek van het Sint Ursulaklooster is gevonden. Omdat er maar een gedeelte is vrijgegraven blijven er nog steeds veel vragen.

Jan Dekkers april 2009

ARCHEOLOGISCHE WERKGROEP PURMEREND
WILHELMINALAAN 1
1441 EK PURMEREND